TÜRKİYE'DE 1990 SONRASI DÖNEMDE KAMU HARCAMALARININ FİNANSMANINDA KULLANILAN YÖNTEMLER

YL TEZ SUNUM

1990–1996 Yılları Arasında Konsolide Bütçe Gelirleri

Milyar TL	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Gelirler	56.573	99.085	178.085	357.333	751.615	1.409.250	2.727.958
1.Genel Bütçe Gelirleri	55.067	96.363	174.150	350.845	742.499	1.387.760	2.684.968
2.Vergi Gelirleri	45.399	78.643	141.602	264.273	587.760	1.084.350	2.224.094
3.Gelirden Alınan Vergi	23.215	40.409	70.112	125.748	225.832	432.519	862.627
Gelir Vergisi	18.591	33.248	60.043	106.647	181.877	329.783	675.558
Kurumlar Vergisi	4.624	7.061	10.069	19.101	43.955	102.736	187.069
4.Servetten Alınan Vergiler	411	675	1.258	2.531	5.002	8.751	18.637
5.Mal ve Hizm. Al. Vergiler	13.667	24.678	47.341	89.447	214.353	429.232	970.862
6.Dış Tic. Alınan Vergiler	8.057	12.864	22.849	46.213	89.650	194.648	387.147
7.Kaldırılan Vergi Artıkları	49	17	42	334	52.923	19.200	4.821
8.Vergi Dışı Normal Gelirler	4.267	3.927	7.649	17.636	48.365	86.044	159.990
9.Özel Gelirler ve Fonlar	5.401	13.803	24.899	68.936	106.374	217.366	280.884
10.Katma Bütçe Gelirleri	1.506	2.712	3.920	6.488	9.116	21.490	42.990

Kaynak: www.muhasebat.gov.tr

- 1990 yılında yaklaşık 56 trilyon olan gelirler 1996 yılına gelindiğinde yaklaşık 3 katrilyona ulaşmıştır.
- Yılın ikinci yarısında artış devam etmiş 2000 yılında yaklaşık 33 katrilyon olmuştur. önemli bir artış
- Devlet gelirleri içerisinde en önemli pay vergi gelirlerine aittir. nem taşımaktadır.
- Türkiye’de 1990–2006 yılları arasında konsolide bütçe gelirlerinin bütçe gelirleri 100 katrilyonun üzerine çıkmıştır.

1997-2003 yılları arasında konsolide bütçe gelirleri

Milyar TL	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Gelirler	5.815.099	11.811.065	18.933.065	33.440.143	51.542.970	75.592.324	100.250.427
1.Genel Bütçe Gelirleri	5.726.932	11.635.611	18.657.677	33.040.903	50.890.481	74.603.699	98.558.733
2.Vergi Gelirleri	4.745.484	9.228.596	14.802.280	26.503.698	39.735.928	59.631.868	84.316.169
3.Gelirden Alınan Vergi	1.893.348	4.230.135	6.537.403	10.503.316	15.647.635	19.343.160	25.716.037
Gelir Vergisi	1.500.198	3.481.452	4.936.551	6.212.977	11.579.424	13.717.660	17.063.760
Kurumlar Vergisi	393.150	748.383	1.549.525	2.356.787	3.675.665	5.575.495	8.645.345
4.Servetten Alınan Vergiler	35.487	72.694	178.235	346.646	433.282	734.338	2.092.062
5.Mal ve Hizm. Al. Vergiler	1.985.244	3.605.771	6.109.378	11.363.785	18.103.195	30.063.990	43.926.990
6.Dış Tic. Alınan Vergiler	826.211	1.317.351	1.976.954	4.289.401	5.551.053	9.487.175	12.578.666
7.Kaldırılan Vergi Artıkları	5.194	2.645	310	550	761	3.205	2.414
8.Vergi Dışı Normal Gelirler	404.679	1.221.530	1.883.461	3.486.493	7.418.386	10.874.532	10.222.769
9.Özel Gelirler ve Fonlar	576.769	1.185.485	1.971.936	3.050.712	3.736.167	4.097.299	4.019.795
10.Katma Bütçe Gelirleri	88.167	175.454	275.388	399.240	652.489	988.625	1.691.694

Kaynak: www.muhasebat.gov.tr

- 1993 yılında vergi gelirlerinin toplam gelirler içerisindeki payı % 74 ile en düşük paya ulaşmıştır. 2003 senesinde yüzde 84 olmuştur.
- Vergi gelirlerinin GSYİH'ya oranı 1990 yılında 11,6 iken 2005 yılında yüzde 22,2 olmuştur.
- Vergi gelirleri genel bütçe gelirlerinin yaklaşık yüzde 80'lerini oluşturmuştur.

Vergi Gelirlerinin Bütçe Gelirleri, Genel Bütçe Gelirleri ve GSYİH' ya Oranı (%) (1990–2006)

Yıllar	Vergi Gelirlerinin Toplam Konsolide Bütçe Gelirlere Oranı (%)	Vergi Gelirlerinin Genel Bütçe Gelirlerine Oranı (%)	Vergi Gelirlerinin GSYİH*'ya Oranı (%)
1990	80,0	82,4	11,6
1991	79,0	81,6	12,3
1992	79,5	81,3	12,9
1993	74,0	75,3	13,2
1994	78,2	79,2	15,2
1995	77,0	78,1	13,7
1996	82,3	83,6	15,6
1997	81,6	83,0	16,5
1998	78,1	79,3	17,2
1999	78,2	79,3	17,8
2000	79,3	80,2	20,7
2001	77,1	78,1	21,1
2002	78,9	80,0	21,4
2003	84,1	85,5	23,5
2004	81,4	83,0	21,1
2005	-	79,0	22,2
2006	-	82,1	

* Harcamalar yöntemiyle Gayrisafi Yurtiçi Hasıla

Kaynak: Oranlar, T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı'nın http://www.treasury.gov.tr/indext.htm adresinden düzenlenmiştir (11 Mart 2007).

- Vergi gelirlerinin yapısı 90’lı yıllarda giderek değişmiştir.
- Dolaylı vergilerin payı artarken dolaysız vergilerin payı azalmıştır.
- 1990 yılında % 47,9 olarak gerçekleşen dolaylı vergilerin payı önemli oranda artarak 2006 yılında % 68,1 olmuştur.
- Dolaylı vergilerin payının artması gelir dağılımında adalet açısından olumsuz sonuçlar doğurmuştur.

Konsolide Bütçe Vergi Gelirleri içinde Dolaysız-Dolaylı Vergi Gelirlerinin Payları (%) (1990–2006)

Yıllar	Dolaysız Vergilerin Payı (%)	Dolaylı Vergilerin Payı (%)
1990	52,1	47,9
1991	52,3	47,7
1992	50,4	49,6
1993	48,7	51,3
1994	48,3	51,7
1995	42,5	57,5
1996	39,4	60,6
1997	40,7	59,3
1998	46,6	53,4
1999	45,4	54,6
2000	40,9	59,1
2001	40,5	59,5
2002	33,7	66,3
2003	33,0	67,0
2004	31,1	68,9
2005	30,6	69,4
2006	31,9	68,1

Kaynak: Oranlar, T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı'nın tp://www.treasury.gov.tr/indext.htm adresinden düzenlenmiştir (11 Mart 2007).

- Vergi gelirlerinin yapısı 90’lı yıllarda giderek değişmiştir.
- Dolaylı vergilerin payı artarken dolaysız vergilerin payı azalmıştır.
- 1990 yılında % 47,9 olarak gerçekleşen dolaylı vergilerin payı önemli oranda artarak 2006 yılında % 68,1 olmuştur.
- Dolaylı vergilerin payının artması gelir dağılımında adalet açısından olumsuz sonuçlar doğurmuştur.

Gelir, Servet, Mal ve Hizmetlerden ve Dış Ticaretten Alınan Vergi Gelirlerinin "Konsolide Vergi Gelirleri" içindeki Payları (%) (1990–2006)

Yıllar	Gelirden Alınan Vergiler(%)	Servetten Alınan Vergiler(%)	Mal ve Hizmetlerden Alınan Vergiler (%)	Dış Ticaretten Alınan Vergiler (%)	Kaldırılan Vergi Artıkları (%)
1990	51,1	0,9	30,2	17,7	0,1
1991	51,4	0,9	31,4	16,3	0,0
1992	49,5	0,9	33,4	16,1	0,0
1993	47,6	1,0	33,8	17,5	0,1
1994	38,4	0,8	36,5	15,3	9,0
1995	40,5	0,8	40,5	18,0	0,2
1996	38,4	0,8	43,3	17,3	0,2
1997	40,0	0,7	41,8	17,4	0,1
1998	45,8	0,8	39,1	14,3	0,0
1999	44,2	1,2	41,3	13,3	0,0
2000	39,6	1,3	42,9	16,2	0,0
2001	39,4	1,1	45,6	13,9	0,0
2002	32,4	1,2	50,4	16,0	0,0
2003	30,5	2,5	52,1	14,9	0,0
	Gelir, Kar ve Sermaye Kazanç. Üz. Al. Ver. (%)	Mülkiyet Üzerinden Alınan Vergiler(%)	Dâhilde Alınan Mal ve Hizmet Vergileri (%)	Uluslararası Ticaret ve Muamelelerden Alınan Ver. (%)	Diğer Vergiler ve İdari Harçlar (%)
2004	29,5	1,6	46,0	18,8	4,1
2005	28,4	1,7	47,2	18,0	4,7
2006	29,2	2,3	43,2	20,0	5,3

Not: 2004 yılından itibaren Konsolide Bütçe sınıflandırması değişmiştir.

Kaynak: Oranlar, T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı'nın http://www.treasury.gov.tr/indext.htm adresinden düzenlenmiştir (11 Mart 2007).

- 1990’lı yıllardan itibaren gelir üzerinden alınan vergilerin payı azalmıştır.
- 1990’lı yıllardan itibaren mal ve hizmetler üzerinden alınan vergilerin payı artmıştır.
- 1990 yılında servetten alınan vergilerin payı %0,9, mal ve hizmetlerden alınan vergilerin payı %30,2 ve dış ticaretten alınan vergilerin payı %17,7 olarak gerçekleşmiştir.
- 2006 yılını incelediğimizde ise gelirden alınan vergilerin payı % 29,2 mal ve hizmetlerden alınan vergilerin payı ise % 43,2 olarak gerçekleşmiştir.

Bazı Vergi Gelirlerinin Konsolide Bütçe Vergi Gelirleri İçindeki Payları (1990–1997)

	1990	1991	1992	1993	1994	199	199	199
Gelir Vergisi	**40,9**	**42,4**	**56,5**	**40,3**	**31,0**	**30,4**	**30,1**	**31,6**
Beyana Dayanan Gelir Vergisi	4,8	4,4	5,1	4,2	3,1	3,0	2,9	2,3
Gelir Vergisi Tevkifatı	34,4	36,9	35,7	34,7	26,1	25,6	25,6	28,0
Kurumlar Vergisi	**10,2**	**9,0**	**7,1**	**7,2**	**7,5**	**9,5**	**8,3**	**8,3**
Beyana Dayanan Kurumlar V.	5,6	5,4	4,3	4,5	4,3	5,1	4,3	4,4
Kurumlar Vergisi Tevkifatı	0,6	0,4	0,4	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
Toplam KDV	**27,2**	**29,0**	**29,7**	**31,0**	**30,1**	**32,7**	**33,1**	**32,9**
Dahilde Alınan KDV	16,8	18,5	19,1	19,3	18,9	19,5	18,7	18,1
İthalde Alınan KDV	10,4	10,5	10,6	11,7	11,2	13,2	14,4	14,8
Özel Tüketim Vergisi	-	-	-	-	-	-	-	-

Bazı Vergi Gelirlerinin Konsolide Bütçe Vergi Gelirleri İçindeki Payları (1998–2006)

	1998	1999	2000	200	20	2003	200	2005	2006
Gelir Vergisi	**37,7**	**33,3**	**23,4**	**29,**	**23**	**20,2**	**19,**	**19,1**	**21,1**
Beyana Dayanan Gelir Vergisi	3,1	3,2	1,3	1,2	1,	1,3	1,2	1,1	1,1
Gelir Vergisi Tevkifatı	27,3	26,9	21,4	27,	21	18,3	17,	17,2	19,2
Kurumlar Vergisi	**8,1**	**10,5**	**8,9**	**9,3**	**9,**	**10,3**	**9,7**	**9,2**	**8,1**
Beyana Dayanan Kurumlar V.	3,9	3,4	1,5	1,7	1,	2,0	0,6	0,2	0,4
Kurumlar Vergisi Tevkifatı	0,8	0,3	0,0	0,0	0,	0,0	0,0	0,1	0,2
Toplam KDV	**29,5**	**28,1**	**31,6**	**31,**	**34**	**32,1**	**30,**	**28,4**	**30,1**
Dahilde Alınan KDV	17,2	16,4	16,9	18,	19	18,3	13,	11,7	11,6
İthalde Alınan KDV	12,3	11,7	14,7	13,	14	13,8	17,	16,7	18,5
Özel Tüketim Vergisi	-	-	-	-	**10**	**26,4**	**28,**	**30,4**	**26,9**

Kaynak: http://www.treasury.gov.tr/indext.htm

- 1990’lı yıllardan 2006’ya kadar gelir vergisinin payı kurumlar vergisinden yüksek seyretmiştir.
- ÖTV konulunca vergi gelirleri içerisinde yüksek pay almaya başlamıştır.
- Vergilerin yetersiz olması borçlanmayı gündeme getirmiştir.

1990–2006 Yılları Arasında Türkiye'nin İç Ve Dış Borç Rakamları (Milyon YTL)

	1990	**1991**	**1992**	**1993**	**1994**	**1995**	**1996**	**1997**	**1998**
Toplam	133	236	437	812	2.083	3.430	6.641	12.756	21.759
İç Borç	57	98	194	357	799	1.361	3.149	6.283	11.613
Dış Borç	76	138	243	455	1.283	2.069	3.492	6.472	10.147
	1999	**2000**	**2001**	**2002**	**2003**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**
Toplam	41.626	63.63	177.91	242.66	282.80	316.52	331.52	345.04	352.09
İç Borç	22.920	36.42	122.15	149.87	194.38	224.48	244.78	251.47	262.33
Dış Borç	18.706	27.21	55.754	92.795	88.420	92.046	86.738	93.579	89.756

*2007 rakamları ilk dört ayı kapsamaktadır.

Kaynak: http://www.hazine.gov.tr/stat/merkeziyonetim verilerinden derlenerek hazırlanmıştır.

- Türkiye 1990 sonrası kamu harcamalarının finansmanında sıkça kullandığı yöntem borçlanma olmuştur.
- Borçlanmanın faydalı bir politika aracı olabilmesi, borçlanma ile sağlanan finansmanın verimli alanlarda kullanılması ile yakından ilişkilidir.
- Özellikle verimli yatırımlar, özel sektöre öncülük edecek alt yapı yatırımlarının gerçekleştirilmesi, düşük faiz oranı ve uzun vadeli borçlanma, söz konusu aracın faydalı bir politika aracı olarak kullanılmasında önemli rol oynayan unsurlardır.
- Buna karşın bütçe açıklarının geçici finansmanı için ve verimsiz kamu harcamalarının finansmanı için borçlanmaya başvurulması durumunda istenmeyen sonuçların doğması muhtemeldir.
- Borçlanmaya verimsiz yatırımlar ve bütçe açıklarının finansmanı için başvurulması, kamunun borç yükünü artırmakta, ekonomik dengelerin bozulmasına neden olmakta, gelir dağılımını olumsuz yönde etkilemekte ve kuşaklar arası borç yükü transferi sorununu gündeme getirmektedir.

Kamu Net Borç Stokunun GSMH' ya Oranı

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Top. Kamu Net Borç Stoku	**57,1**	**90,4**	**78,4%**	**70,3%**	**64,0%**	**55,3%**	**44,8%**
I-Top. Kamu Borç Stoku(Brüt)	68,1	107,3%	93,4	83,2	77,3%	71,6	63,1
A-İç Borç	43,1	71,1	56,3	56,4	54,5%	52,9	46,2
Merkezi Yönetim	41,0	69,2	54,5	54,5	52,3%	50,3	43,7
Diğer Kamu	2,1	1,9	1,8	1,9	2,2	2,6	2,5
B- Dış Borç	25,0	36,2	37,1	26,8	22,8%	18,7	16,9
Merkezi Yönetim	21,7	31,6	33,7	24,8	21,5%	17,8	16,3
Diğer Kamu	3,3	4,6	3,4	2,0	1,4	0,9	0,6
II-Merkez Bankası Net Var.	8,8	12,9	9,2	6,9	6,5	6,3	7,9
Net Dış Varlıklar	6,0	-1,3	5,0	4,8	5,4	10,2	11,7
Diğer Varlık ve Yük. (Net)	2,7	14,3	4,3	2,1	1,1	-3,8	-3,7
III- Kamu Mevduatı	2,0	2,7	3,9	3,5	3,8	6,3	6,2
Merkezi Yönetim	0,7	0,5	1,8	1,3	1,8	3,8	4,3
Diğer Kamu	1,3	2,2	2,1	2,1	1,9	2,4	1,9
IV-İşsizlik Sig. Fonu Net Var.	0,3	1,2	1,8	2,5	3,1	3,7	4,1
GSMH	**125.596**	**176.484**	**275.03**	**356.68**	**428.93**	**486.40**	**575.78**

Kaynak: http://www.hazine.gov.tr/stat/netdebt.xls

Avrupa Birliği Tanımlı Genel Yönetim Borç Stok (Milyon YTL)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006
A-GENEL YÖNETİM TOPLAM BORÇ STOKU(2)	**181.932**	**247.266**	**287.277**	**320.798**	**335.435**	**348.933**
Merkezi Yönetim	177.911	242.665	282.807	316.528	331.520	345.049
Diğer kamu kurumları	4.021	4.601	4.470	4.270	3.915	3.884
B-İÇ BORÇ STOKU	**122.966**	**151.068**	**196.318**	**226.717**	**247.052**	**253.628**
Merkezi Yönetim	122.157	149.870	194.387	224.483	244.782	251.470
Diğer kamu kurumları	809	1.198	1.931	2.235	2.270	2.158
C-DIŞ BORÇ STOKU	**58.966**	**96.199**	**90.959**	**94.081**	**88.382**	**95.305**
Merkezi Yönetim	55.754	92.795	88.420	92.046	86.738	93.579
Diğer kamu kurumları	3.212	3.403	2.539	2.035	1.645	1.726
D-AYARLAMA KALEMLERİ(3)	**4.380**	**10.974**	**18.916**	**10.292**	**3.634**	**624**
Merkezi Yönetim	**6.436**	**15.482**	**28.191**	**24.759**	**22.329**	**24.292**
Diğer kamu kurumları	-2.056	-4.508	-9.275	-14.466	-18.695	-23.669
AB Tanımlı Genel Yönetim Nominal Borç Stoku (A+D)	186.311	258.240	306.193	331.091	339.069	349.556
AB Tanımlı Genel Yönetim Nominal Borç Stoku / GSYİH (%)	**104,4**	**93**	**85,1**	**76,9**	**69,6**	**60,7**
AB Tanımlı Genel Yönetim Nominal Borç Stoku / GSMH (%)	**105,6**	**93,9**	**85,8**	**77,2**	**69,7**	**60,7**

1-Avrupa Hesaplar Sistemi 95 (ESA 95) borç ve açık kılavuzu çerçevesinde tanımlanan borç stokudur
2- Konsolide edilmemiş Genel Yönetim brüt borç stoku
3- Ayarlama kalemleri:
-Merkezi Yönetime ilişkin ayarlama kalemleri, iç borç ıskonto tutarı, dolaşımdaki bozuk para stoku ve merkezi yönetimin elindeki DİBS'lerden oluşmaktadır
-Diğer Kamu Kurumlarına ilişkin ayarlama kalemleri söz konusu kurumların elindeki DİBS'lerden oluşmaktadır.

Kaynak: http://www.treasury.gov.tr/stat/ABborcstok07.htm

Yıllar itibariyle iç borçlanma durumu (1990–1998)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
TOPLAM ÖDEME	**42.454**	**91.822**	**221.423**	**523.878**	**1.092.620**	**1.744.208**	**4.911.403**	**5.264.585**	**14.471.51**
ANAPARA	**32.418**	**74.908**	**187.336**	**438.460**	**861.585**	**1.271.404**	**3.585.986**	**3.287.422**	**8.844.833**
Devlet Tahvili	4.520	6.415	23.580	69.795	157.245	94.489	536.788	917.626	2.426.865
Hazine Bonosu	6.511	21.488	51.937	156.909	398.937	971.562	2.826.352	2.226.386	6.080.345
Konsolide Borçlar	3.617	5.480	6.598	8.678	31.933	133.417	25.900	40	0
Kısa vadeli avans	17.770	41.525	105.222	203.077	273.472	71.937	196.947	143.371	337.623
FAİZ	**10.036**	**16.914**	**34.087**	**85.418**	**231.035**	**472.805**	**1.325.417**	**1.977.163**	**5.626.676**
Devlet Tahvili	6.302	10.221	15.898	42.321	112.467	110.705	327.774	860.394	2.587.441
Hazine Bonosu	1.744	4.953	15.033	41.612	114.017	356.466	988.005	1.099.736	3.035.836
Konsolide Borçlar	1.876	1.474	1.942	0	0	0	0	0	0
Kısa vadeli avans	114	266	1.214	1.485	4.551	5.633	9.638	17.033	3.399
TOP. BORÇLANMA	**47.008**	**114.593**	**282.333**	**599.873**	**1.303.548**	**1.833.102**	**5.345.792**	**6.370.002**	**14.254.32**
Devlet Tahvili	12.458	11.510	74.971	172.215	206.124	366.873	1.247.865	3.185.561	4.708.064
Hazine Bonosu	8.443	34.277	75.926	179.151	638.678	1.298.630	3.722.028	3.074.400	9.546.260
Konsolide Borçlar	8.005	16.562	8.804	6.009	133.417	25.940	0	0	0
Kısa vadeli avans	18.102	52.244	122.632	242.498	325.329	141.659	375.900	110.041	0
NET BORÇLANMA	**14.590**	**39.685**	**94.997**	**161.413**	**441.962**	**561.699**	**1.759.807**	**3.082.580**	**5.409.490**
Devlet Tahvili	7.938	5.095	51.391	102.420	48.880	272.384	711.077	2.267.935	2.281.198
Hazine Bonosu	1.932	12.789	23.989	22.241	239.741	327.069	895.677	848.014	3.465.915
Konsolide Borçlar	4.388	11.082	2.207	-2.669	101.484	-107.477	-25.900	-40	0
Kısa vadeli avans	332	10.719	17.411	39.421	51.857	69.723	178.953	-33.330	-337.623
BORÇ STOKU	**57.180**	**97.647**	**194.236**	**357.347**	**799.309**	**1.361.007**	**3.148.985**	**6.283.425**	**11.612.88**
Devlet Tahvili	18.801	24.678	86.387	190.505	239.385	511.769	1.250.154	3.570.812	5.771.980
Hazine Bonosu	5.469	18.258	42.247	64.488	304.230	631.298	1.527.838	2.374.990	5.840.905
Konsolide Borçlar	30.040	41.122	34.602	31.933	133.417	25.940	40	0	0
Kısa vadeli avans	2.870	13.589	31.000	70.421	122.278	192.000	370.953	337.623	0

Kaynak: http://www.treasury.gov.tr/stat/yillik_borc.htm

Yıllar itibariyle iç borçlanma durumu 1998–2006

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
TOPLAM ODEME	**25.477.768**	**37.577.493**	**164.360.842**	**141.059.233**	**166.357.352**	**183.553.146**	**174.491.083**	**157.551.600**
ANAPARA	**15.579.145**	**18.968.070**	**123.876.596**	**97.590.694**	**113.721.373**	**133.500.274**	**135.221.521**	**118.892.883**
Devlet Tahvili	6.116.357	12.006.317	96.418.348	48.178.116	45.653.394	76.802.593	82.650.658	92.139.290
Hazine Bonosu	9.462.788	6.961.754	27.458.248	49.412.577	68.067.979	56.697.681	52.570.863	26.753.592
Konsolide Borçlar	0	0	0	0	0	0	0	0
Kısa vadeli avans	0	0	0	0	0	0	0	0
FAİZ	**9.898.623**	**18.609.423**	**40.484.246**	**43.468.540**	**52.635.979**	**50.052.872**	**39.269.562**	**38.658.718**
Devlet Tahvili	4.889.437	16.966.538	34.608.486	30.991.320	35.495.349	39.170.793	33.088.289	36.207.408
Hazine Bonosu	5.004.947	1.640.332	5.875.760	12.477.220	17.140.629	10.882.079	6.181.273	2.451.309
Konsolide Borçlar	0	0	0	0	0	0	0	0
Kısa vadeli avans	4.239	2.553	0	0	0	0	0	0
TOPLAM	**26.886.405**	**32.468.545**	**209.613.234**	**125.303.125**	**158.238.383**	**163.596.496**	**155.520.456**	**125.581.080**
Devlet Tahvili	20.027.769	26.685.862	164.183.336	58.900.026	101.777.186	102.039.667	115.404.219	107.051.503
Hazine Bonosu	6.858.635	5.782.683	45.429.899	66.403.099	56.461.198	61.556.829	40.116.237	18.529.577
Konsolide Borçlar	0	0	0	0	0	0	0	0
Kısa vadeli avans	0	0	0	0	0	0	0	0
NET	**11.307.260**	**13.500.475**	**85.736.639**	**27.712.432**	**44.517.010**	**30.096.222**	**20.298.934**	**6.688.197**
Devlet Tahvili	13.911.412	14.679.545	67.764.988	10.721.909	56.123.791	25.237.074	32.753.561	14.912.212
Hazine Bonosu	-2.604.152	-1.179.070	17.971.651	16.990.522	-11.606.781	4.859.148	-12.454.627	-8.224.015
Konsolide Borçlar	0	0	0	0	0	0	0	0
Kısa vadeli avans	0	0	0	0	0	0	0	0
BORÇ STOKU	**22.920.145**	**36.420.620**	**122.157.260**	**149.869.691**	**194.386.700**	**224.482.922**	**244.781.857**	**251.470.054**
Devlet Tahvili	19.683.392	34.362.937	102.127.926	112.849.835	168.973.626	194.210.700	226.964.261	241.876.473
Hazine Bonosu	3.236.753	2.057.683	20.029.334	37.019.856	25.413.074	30.272.223	17.817.596	9.593.581
Konsolide Borçlar	0	0	0	0	0	0	0	0
Kısa vadeli avans	0	0	0	0	0	0	0	0

Kaynak: http://www.treasury.gov.tr/stat/yillik_borc.htm

- 1990 yılında toplam iç borç ödemesinin 42.454 milyar TL olarak gerçekleştiğini görmekteyiz. Takip eden yıllarda bu kalemdeki artışlar her yıl % 100'e yakın bir oranda gerçekleşmiş ve 1994 yılında 1 katrilyon düzeyinin üzerine çıkmıştır.
- Net borçlanma ise 1994 yılı itibariyle 441.962 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Toplam borç stoku dönem başında 57.280 milyar TL iken 1994 yılında 122.278 milyar TL'ye yükselmiştir.
- 1990'lı yılların ikinci yarısı incelendiğinde, devlet iç borç stokundaki artışın devam ettiği görülmektedir. 1999 yılında toplam borç ödemeleri 25 katrilyonun üzerine çıkmıştır. Öte yandan 1996 yılında 1,3 katrilyon TL olan iç borç stoku 1999 yılı itibariyle 22 katrilyon TL'nin üzerine yükselmiştir. 1995 yılında 561 trilyon olan net borçlanma 1999 yılında 11 katrilyonun üzerinde gerçekleşmiştir. 1990'lı yılların ikinci yarısı da, birinci yarısında olduğu gibi iç borç stokunun sürekli arttığı yıllar olmuştur.

İç Borç Vade Yapısı 1990–1998 (Milyar TL)

	1990		1991		1992		1993		1994		1995		1996		1997	
	Mik.	%	Mik.	%	Mik.	%	Mik.	%	Mik.	%	Mik.	%	Mik.	%	Mik.	%
GENEL TOPLAM	28	100	52	100	129	100	255	100	544	100	1.143	100	2.777	100	5.945	100
NAKDEN SATILAN	24	87	43	83	86	67	141	55	353	64	733	64	1.952	70	4.878	82
TAHVİL	19	67	25	48	43	34	77	30	49	8	221	19	631	23	2.503	42
BONO	5	20	18	35	42	33	64	25	304	56	512	45	1.321	48	2.374	40
NAKİT DIŞI SATILAN	4	13	9	17	43	33	114	44	191	35	409	36	825	30	1.067	18

Kaynak: http://www.treasury.gov.tr/stat/90-97b.htm verilerinden derlenerek hazırlanmıştır

- 1999 yılında iç borç stoku, bir önceki yılsonuna göre % 97,4 artarak 22,9 katrilyon liraya, 2000 yılı sonunda da bu miktar 36,4 katrilyon liraya yükselmiştir. Ayrıca 1998 yılsonu itibariyle % 21,7 olan iç borç/GSMH oranı 1999 yılında % 29,3'e yükselmiştir. Tahvil ve bono toplamı borç stokunun 1999 yılında % 88,1'i nakde bağlı iken bu oran 2000 yılında % 80,8'e, 2001 yılının Ağustos ayında ise % 44,5'e gerilemiştir.
- 2002 yılında ise iç borç stoku önceki yıla göre % 22,7 oranında artarak 149,9 katrilyon liraya ulaşmıştır. Söz konusu yılda iç borç stokunun GSMH' ya oranı ise % 54,8 olarak gerçekleşmiştir.
- 2003 yılında ise iç borç stoku cari fiyatlarla önceki yıla göre % 29,7 oranında artarak 194,4 katrilyon lira olmuştur. İç borç stoku 2004 yılı ilk altı aylık dönem sonu itibariyle 184 katrilyon lirası tahvil, 30,3 katrilyon lirası bono olmak üzere toplam 214,3 katrilyon liraya yükselmiş ve bir önceki yılsonuna göre artış % 10,2 olmuştur.

İç Borç Vade Yapısı (1998–2005) (Milyar TL)

	1998		1999		2000		2001		2002		2003		2004		2005	
	Mik.	%	Mik.	%	Mik.	%	Mik.	%	Mik.	%	Mik.	%	Mik.	%	Mik.	%
GENEL TOPLAM	12	100	23	100	36	100	122	100	150	100	194	100	224	100	245	100
NAKDEN SATILAN	10	82	20	88	29	81	58	48	89	60	130	67	166	74	194	79
TAHVİL	4	33	17	74	27	75	40	33	52	35	105	54	135	60	176	72
BONO	6	49	3	14	2	6	18	15	37	25	25	13	31	14	18	7
NAKİT DIŞI SATILAN	2	18	3	12	7	19	64	52	61	40	64	33	59	26	51	21

Kaynak: http://www.treasury.gov.tr/stat/90-97b.htm verilerinden derlenerek hazırlanmıştır

- Bu dönemde, iç borçlanma aracı olan tahvil ve bonoların ana alıcısı olarak bankalar karşımıza çıkmaktadır. Bu dönem içerisinde ihraç edilen tahvil ve bonoların % 90'ına yakın kısmı bankalar tarafından alınmıştır. Kamu ve özel sektör ile tasarruf sahiplerince doğrudan satın alınan kamu menkul kıymetlerinin düşük seviyelerde kaldığı gözlenmektedir.
- Örneğin 2000 yılının ilk dokuz aylık döneminde satılan 24,9katrilyon liralık bono ve tahvilin % 87,1'i bankalar, % 8,2'si kamu sektörü, % 4,7'si ise özel sektör tarafından satın alınmıştır.

Dış Borç Stokunun Profili (Milyon Dolar)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2006
TOPLAM DIŞ BORÇ STOKU	79.386	84.234	96.264	103.125	118.503	113.592	129.701	144.260	160.789	206.471
KISA VADE	17.072	17.691	20.774	22.921	28.301	16.403	16.424	23.013	31.880	41.984
ORTA-UZUN VADE	62.314	66.543	75.490	80.204	90.202	97.189	113.277	121.247	128.909	164.487
KAMU	40.192	38.918	39.737	42.526	48.621	46.110	63.619	69.504	73.831	69.585
Kısa Vade	0	54	0	0	1.000	0	0	0	0	0
Orta-Uzun Vade	40.192	38.864	39.737	42.526	47.621	46.110	63.619	69.504	73.831	69.585
TCMB	12.373	11.757	12.978	10.998	14.082	24.343	21.995	24.364	21.401	15.669
Kısa Vade	984	889	905	686	653	752	1.655	2.860	3.287	2.563
Orta-Uzun Vade	11.389	10.868	12.073	10.312	13.429	23.591	20.340	21.504	18.114	13.106
ÖZEL	26.821	33.560	43.549	49.602	55.801	43.139	44.088	50.391	65.557	121.217
Kısa Vade	16.088	16.748	19.869	22.235	26.648	15.651	14.769	20.153	28.593	39.421
Orta-Uzun Vade	10.733	16.812	23.680	27.367	29.153	27.488	29.319	30.238	36.964	81.796

Kaynak: http://www.treasury.gov.tr/stat/ti87.htm

- Bu dönemde hazinenin borçlanma aracı olarak genellikle bonoları kullandığı gözlenmektedir. Bonoların genel borçlanma içindeki payı 1990’dan itibaren sürekli olarak artış göstermiştir. 1990 yılında yaklaşık 5 trilyon olan bono borçlanması 1994 yılında 304 trilyona ulaşmıştır.
- Yine bu dönemin dikkat çeken bir özelliği de kısa vadeli avanslarda meydana gelen artıştır. Bu dönemde hükümetler, merkez bankası kaynaklarını kamu harcamalarının bir finansman aracı olarak kullanmış ve bu da parasal genişlemeyi beraberinde getirerek enflasyon üzerinde baskı oluşturmuştur.
- Bu dönem ile ilgili önemli bir nokta, özellikle 1998’den 1999’a geçişte tahville borçlanmada meydana gelen artıştır.

Dış Borç Stoku'nun GSMH'ya oranı

Dış Borç Stoku/ GSMH	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Toplam	**43,2**	**43,8**	**46,6**	**55,7**	**59,3**	**78**	**71,7**	**60,3**	**53,7**	**46,8**	**51,7**
Kısa Vade	9,3	9,2	10,1	12,4	14,2	11,3	9,1	9,6	10,6	10,3	10,5
Orta-Uzun Vade	33,9	34,6	36,5	43,3	45,1	66,7	62,6	50,7	43	36,5	41,2
Kamu	21,9	20,2	19,2	23	24,3	31,6	35,2	29,1	24,7	18,9	17,4
TCMB	6,7	6,1	6,3	5,9	7	16,7	12,2	10,2	7,1	4,3	3,9
Özel	14,6	17,4	21,1	26,8	27,9	29,6	24,4	21,1	21,9	23,6	30,3

Kaynak: http://www.treasury.gov.tr/stat/ti87.htm

- 1990 sonrası sermaye hareketleri serbestisi, ülkeye giren yabancı kaynak hacmini genişletmiştir.1990 sonrası yıllar dış ticaret hacminin de artan bir seyir izlediği yıllardır. Yine sermaye hareketlerindeki serbestinin bir sonucu olarak finansal araçlar çeşitlenmiş ve mali sektörlerin hareketlilik kazandığı yıllar olmuştur. Yine dönemin bir diğer özelliği dış kaynak temelli büyümenin gerçekleştiği yıllar olmasıdır.
- 1996 yılında dış borcun GSMH' ya oranı % 43,2 iken 2002 yılına kadar yüksek oranda bir artış göstererek 2002 yılında % 71,7 olarak gerçekleşmiştir.

1987–2007 Dönemi Gerçekleştirilen Özelleştirme İşlemleri ($)

Özelleştirme Yöntemi	1986–2005	2006	2007	Toplam
Blok Satış	10.980.793.478	7.178.000.000	0	18.158.793.478
Tesis/Varlık Satışı	1.897.415.739	626.195.569	1.577.858.730	4.100.658.038
Halka Arz	3.133.739.478	207.820.151	1.838.642.981	5.180.202.610
İMKB'de Satış	1.261.053.768	0	0	1.261.053.768
Yarım Kalmış Tesis Satışı	4.368.792	0	60.717.588	4.368.792
Bedelli Devirler	407.576.491	84.149.739	60.717.588	552.443.818
TOPLAM	**17.684.947.746**	**8.096.165.459**	**3.476.407.299**	**29.257.520.504**

Kaynak: http://www.oib.gov.tr/program/uygulamalar/yillara_gore.htm

- 1990 sonrası özelleştirmeler de hız kazanmıştır.
- Özelleştirme gelirleri süreklilik arz etmediğinden kamu finansmanında geçici olarak kullanılırlar.

1990 Sonrası Kısa Vadeli Avans Miktarı (Bin YTL)

YILLAR	Kısa Vadeli Avans	YILLAR	Kısa Vadeli Avans
1990	332	**1995**	69.723
1991	10.719	**1996**	178.953
1992	17.411	**1997**	—33.330
1993	39.421	**1998**	—337.623
1994	51.587	**1999**	0

Kaynak: http://www.hazine.gov.tr/stat/yillik_borc.htm

- 1990 sonrası kısa vadeli avans kullanımı yoğundur.
- Bunun sonucunda enflasyon yükselmiştir.
- Daha sonra yapılan düzenlemeyle kısa vadeli avans kullanımı tamamen kaldırılmıştır.